

ISSN 2667 –9256

E ISSN 2667– 9264

ქართული პარლამენტარიზმი

სამეცნიერო ანალიტიკური ჟურნალი

2022

ტომი 4

N 1(7)

შოთა რუსთაველის ეროვნული
სამეცნიერო ფონდი

SHOTA RUSTAVELI NATIONAL
SCIENCE FOUNDATION

ივანე ჯავახიშვილის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE
UNIVERSITY

რედკოლეგია

მაღლაზ მაცაბერიძე (ივ. ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, მთავარი რედაქტორი), სტივენ ჯონსი (აშშ, მაუნტ ჰოლიოკის კოლეჯი), ოთარ ჯანელიძე (გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი), პაატა სურგულაძე (პარლამენტარიზმის ისტორიის შემსწავლელი საერთაშორისო კომისია), ირაკლი იაკობაშვილი (საქართველოს პარლამენტი), თამარ ორჯონიკიძე (ივ. ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი), ნათია ზედგინიძე (ივ. ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი)

გამოდის წელიწადში ორჯერ

The Georgian Parliamentarism

The Bi-Annual Scientific-Analytical Journal

სარჩევი

სტატიები

საქართველოს დამფუძნებელი კრება და ახალი

მეხსიერების პოლიტიკის ფორმირება

მაღხაზ მაცაბერიძე..... 4

საქართველოს დამფუძნებელი კრება და პარიზის

სამშვიდობო კონფერენცია

პაატა სურგულაძე **Error! Bookmark not defined.**

დოკუმენტები

ეროვნული უმცირესობების წარმომადგენელთა შეყვანა

საქართველოს ეროვნულ საბჭოში (1918 წელი)

მანანა დარჩაშვილი..... **Error! Bookmark not defined.**

ეროვნული საბჭოს ეროვნული უმცირესობათა

წარმომადგენლებით შევსების კანონპროექტის განხილვა **Error! Book**

დამფუძნებელი კრების ერთწლიანი საქმიანობის ანგარიში **Error! Boo**

რა სახელი უნდა დაერქვას საქართველოს პარლამენტს? -

დებატები ეროვნულ საბჭოში **Error! Bookmark not defined.**

სტატიები

საქართველოს დამფუძნებელი კრება და ახალი მეხსიერების პოლიტიკის ფორმირება*

მალხაზ მაცაბერიძე**

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია საქართველოს დამფუძნებელ კრებაში 1919 წლის ივნისში გამართული დებატები არსებული უქმე დღეების შემცირების თაობაზე. იმ დროს არსებული 20 უქმე დღიდან 16 საეკლესიო იყო, 4 სამოქალაქო. სამოქალაქო უქმე დღეები დაწესებული იყო პარლამენტის მიერ 1918 წლის 31 დეკემბერს მიღებული კანონით. უქმე დღეებად გამოცხადდა 1 იანვარი; რუსეთის დიდი რევოლუციის პირველი დღე - 12 მარტი; ინტერნაციონალის დღესასწაული - 1 მაისი; საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების დღე - 26 მაისი. დამფუძნებელ კრებაში განხილვის დროს სოციალ-დემოკრატები მოითხოვდნენ 8 საეკლესიო უქმე დღის გაუქმებას, რაც გააკეთეს კიდეც. კამათი გამოიწვია ალ. ასათიანის (ერ. დ.) გამოსვლამ. მან მოითხოვა საეკლესიო უქმე დღეების შემცირებასთან დაკავშირებით კონსულტაციების გავლა ეკლესიასთან, რაც უმრავლესობაში მყოფმა სოციალისტებმა კატეგორიულად უარყვეს. სოციალისტებისთვის კიდეც უფრო მიუღებელი აღმოჩნდა ალექსანდრე ასათიანის მეორე წინადადება - საერთოეროვნული უქმე დღეებიდან ამოეღოთ 1 მაისი

* კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის საგრანტო პროექტის „საქართველოს დამფუძნებელი კრება: ქართული პარლამენტარიზმის გამოცდილება“ ფარგლებში. გრანტის კოდი: FR – 18 – 20157

** პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი; ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

და 12 მარტი. საერო უქმე დღეების დაწესების საკითხში მკაფიოდ გამოვლინდა საქართველოს დამფუძნებელი კრების სოციალისტური ხასიათი.

საკვანძო სიტყვები: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, საქართველოს დამფუძნებელი კრება, მეხსიერების პოლიტიკა.

უქმე დღეები საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში

ნებისმიერ სახელმწიფოს თავისი მეხსიერების პოლიტიკა გააჩნია. მეხსიერების პოლიტიკის ერთ-ერთი მიმართულებაა სახელმწიფოსთვის მნიშვნელოვანი თარიღების შერჩევა, მათი ინსტიტუციონალიზაცია დღესასწაულების, ხსოვნის დღეებისა და სხვადასხვა სახის აღნიშვნების დაწესებით და კალენდარში შეტანით.

ახალშექმნილი ქართული სახელმწიფო თავის მეხსიერების პოლიტიკას აყალიბებდა და ეს საკითხი დამფუძნებელი კრების განხილვის საგანიც გახდა, მიუხედავად იმისა, რომ თავად ტერმინ „მეხსიერების პოლიტიკას“ არავინ იყენებდა.

1918 წლის 31 დეკემბერს მიღებული იქნა კანონი „საქართველოს უქმე დღეებისა“. კანონის თანახმად, საქართველოს რესპუბლიკაში წესდებოდა შემდეგი სამოქალაქო უქმე დღეები:

ა/ ახალი წელიწადი - იანვრის პირველი;

ბ/ რუსეთის დიდი რევოლუციის პირველი დღე - მარტის 12;

გ/ ინტერნაციონალის დღესასწაული - მაისის პირველი

დ/ საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების დღე - მაისის 26 (აქტები, გვ.197-198).

1919 წლის 6 ივნისს დამფუძნებელი კრების სხდომაზე განიხილეს კანონპროექტი „უქმე დღეების რიცხვის შემცირების შესახებ“. ამ საკითხზე სიტყვით გამოვიდა ორი მომხსენებელი - ერთი შრომის კომისიიდან და მეორე იურიდიული კომისიიდან. იმდრო-

ინდელ საქართველოში, გარდა კვირა დღეებისა, იყო 20 უქმე დღე, აქედან 16 საეკლესიო უქმე დღეები იყო, 4 - სამოქალაქო.

მომხსენებელი შრომის კომისიიდან გერასიმე მახარაძე საჭიროდ თვლიდა თავდაპირველად 8 საეკლესიო უქმე დღის გაუქმებას. ამით საქართველო დაუახლოვდებოდა „იმ კულტურულ ქვეყნებს, სადაც უქმე დღეების რიცხვი ძლიერ მცირე არის“ (ოქმები, ტ. II, გვ.87). მომხსენებელმა დაასახელა უქმე დღეების რიცხვიც კულტურულ ქვეყნებში - ჰოლანდიაში იყო 4 უქმე დღე, ინგლისში - 6, გერმანიაში - 8, ბელგიაში - 13, იტალიაში - 15, საფრანგეთში - 11. შრომის კომისიის მიერ შემოთავაზებული გეგმით უქმე დღეების რიცხვი საქართველოში 12-მდე შემცირდებოდა. შრომის კომისიის აზრით, უქმე დღეების შემცირებას მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ეფექტი ექნებოდა, - წელიწადში დაახლოებით 8 მლნ. მანეთი (ოქმები, ტ. II, გვ.87). მომხსენებელი იურიდიული კომისიიდან ფირცხალაიშვილი ეთანხმებოდა შრომის კომისიის პოზიციას გარდა ერთისა, - საჭიროდ მიიჩნევდა უქმე დღედ დარჩენილიყო წითელი პარასკევი, რადგანაც ცხოვრებაში მისი გატარება „სამწელო იქნებოდა“ და აღდგომის სამზადისში „მშრომელი ხალხი“ ამ დღეს არ იმუშავებდა (ოქმები, ტ. II, გვ.88).¹

თუმცა, სოციალისტებს შორის უფრო რადიკალური პოზიციაც იყო საეკლესიო უქმეებთან დაკავშირებით. ამაზე პირდაპირ განაცხადა დამფუძნებელი კრების სხდომაზე ვლასა მგელაძემ (ს. დ.). მისი თქმით, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ფრაქციის სხდომაზე, იმ არგუმენტის მოშველიებით, რომ ეკლესია სახელმწიფოსგან გამიჯნულია, მოითხოვდა, რომ სახელმწიფოს საერთოდ უარი ეთქვა საეკლესიო უქმეების აღნიშვნაზე. „მე ფრაქციაში პრინციპიალურად წინააღმდეგი ვიყავი, მე ვამბობდი, რომ ეკლესია გა-

¹ საბოლოო ჯამში, დამფუძნებელმა კრებამ 1919 წლის 17 ივნისს უცვლელად მიიღო „უქმე დღეების რიცხვის შემცირების“ კანონი, უქმე დღედ არ დარჩა წითელი პარასკევიც (იხ. აქტები, 1990, გვ.273-274).

მოყვავით, ვისაც უნდა ილოცოს, წაბრძანდეს და სადაც უნდა ილოცოს. ეს რწმენის საკითხი არის“, მაგრამ მისი ეს წინადადება არ გავიდა, როგორც ვლასა მგელამემ აღნიშნა „ფრაქციის უმრავლესობამ დაახრჩო“ (ოქმები, ტ. II, გვ.127).

არც შრომის კომისია და არც იურიდიული კომისია ეჭვქვეშ არ აყენებდა ამ დროისათვის საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში არსებულ 4 სამოქალაქო უქმე დღეს:

- ახალი წელიწადი - 1 იანვარი;
- რუსეთის დიდი რევოლუციის პირველი დღე - 12 მარტი;
- ინტერნაციონალის დღესასწაული - 1 მაისი;
- საქართველოს დამოუკიდებლობის დღე - 26 მაისი.

დამფუძნებელ კრებაში დიდი კამათი გამოიწვია ალექსანდრე ასათიანის (ერ. დ.) მიერ გამოთქმულმა ორმა წინადადებამ: ა/ საეკლესიო უქმე დღეების გაუქმების თაობაზე კონსულტაციები გამართათ ეკლესიასთან და ბ/ გაუქმებინათ ორი სამოქალაქო უქმე დღე, 12 მარტი და 1 მაისი. დამფუძნებელ კრებაში მყოფი სამივე სოციალისტური პარტიისათვის კატეგორიულად მიუღებელი აღმოჩნდა ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის ხედვა.

კამათი გაგრძელდა კანონპროექტის მუხლობრივი განხილვის დროს 1919 წლის 13 ივნისს.

„დამფუძნებელ კრებას არ სჭირდება კონსულტაცია ეკლესიასთან“

1919 წლის 6 ივნისის სხდომაზე ალ. ასათიანმა განაცხადა, რომ უქმე დღეების შემცირების კანონპროექტი სრულიად არ შეეფერებოდა „ქართველი ერის დიდი უმრავლესობის სურვილს“ - ერთი მხრივ „სრულიად უდროო“ იყო და მეორე მხრივ, რაიმე მნიშვნელოვან ცვლილებებს ვერ მოიტანდა „შრომის ნაყოფიერების გაძლიერებაში“. იმ უქმე დღეების შემცირების ნაცვლად, რომლებიც

„საუკუნეთა მსვლელობაში დაკანონებულია ეკლესიისა და ხალხის ჩვეულების მიერ“, სჯობდა შრომის სამინისტროს მიეღო ზომები საეკლესიო უქმეების „ორჯერ უქმეობის“ წინააღმდეგ, რაც „ახალი სტილის“ კალენდარის შემოღებას მოჰყვა (ოქმები, ტ. II, გვ.88-89).

აღ. ასათიანმა წინადადება წამოაყენა, რომ უფრო ფრთხილი ყოფილიყვნენ საეკლესიო უქმე დღეების შემცირებასთან მიმართებაში, რადგანაც „ეკლესიის აზრს და სიტყვას არ დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა და ღირებულობა ქართველი ერის დიდი უმრავლესობის თვალში“. ამიტომაც საეკლესიო უქმეების „მექანიკური არითმეტიკული შემცირების“ ნაცვლად, ეკლესიისთვის კეთხათ, „რომელია ისეთი უქმეები, რომელთა მოსპობას საეკლესიო უწყება და ეკლესია არ დაეთანხმება“.

1919 წლის 13 ივნისს აღ. ასათიანმა კვლავ გაილაშქრა საეკლესიო უქმე დღეების გაუქმების წინააღმდეგ, რადგანაც ის შეთვისებულია „ერის უმრავლესობის მიერ“ და „ნაჩქარევად მათი ამოშლა“ არ შეეფერება „საკანონმდებლო ორგანოს სიდინჯეს და სიღარბაისლეს, რომელიც ჩვენ არასოდეს არ უნდა გვტოვებდეს.“ საეკლესიო უქმეების შემცირების გზად მან კვლავ ეკლესიასთან შეთანხმება მიიჩნია და აღნიშნა, რომ „საეკლესიო უწყება არ იქნება წინააღმდეგი“ რამდენიმე უქმე დღის „ამოღებისა“, რომლებიც „უკანასკნელ ხანებში“ იყო შემოღებული (ოქმები, ტ. II, გვ.121).

აღ. ასათიანის წინადადებამ სოციალისტური პარტიების წარმომადგენელთა აღშფოთება გამოიწვია. 6 ივნისს, კირილე ნინიძის (ს. დ.) განცხადებით, დამფუძნებელი კრება არ იყო ვალდებული რაიმე ეკითხა ეკლესიისთვის, ეკლესია „არ შეიძლება დღეს ხალხის წარმომადგენლად ჩაითვალოს“, მისივე თქმით, „ეკლესია და ხალხი... სრულიად დაშორდნენ ერთმანეთს“ (ოქმები, ტ. II, გვ.90).

13 ივნისის სხდომაზე იესე ბარათაშვილმა (ს. ფ.) განაცხადა, რომ უქმე დღეების შემცირება ეკლესიასთან შეთანხმებით იქნებოდა „შემცირება... იმ უფლებებისა, რომლითაც აღჭურვილი არის დამფუძნებელი კრება“. სწორედ დამფუძნებელი კრება იყო „გამომ-

ხატველი ხალხის სურვილისა და ნებისა“ (ოქმები, ტ. II, გვ.129). მისივე თქმით, ძველი უქმეების დავიწყება და ახალი უქმეების დამკვიდრება, „ხალხის მიერ სხვა დღესასწაულის მოთხოვნა“ დღის წესრიგში იდგა.

იგივე აზრი გამოთქვა გერასიმე მახარაძემ, რომლისთვისაც გაუგებარი იყო საეკლესიო უქმეების გაუქმება „ეგრედ წოდებულ საეკლესიო ბიუროკრატიულ წრეების დადგენილებით“. საკითხი უნდა გადაეწყვიტა დამფუძნებელ კრებას, რადგანაც სწორედ იქ იყვნენ „საქართველოს ხალხის წარმომადგენელნი“ (ოქმები, ტ. II, გვ.133).

გერასიმე მახარაძემ არ გამორიცხა, რომ საეკლესიო უქმეების შემცირებას გამოეწვია უკმაყოფილება მოსახლეობის ჩამორჩენილ, „განსაკუთრებით ფანატიკურ ნაწილებში“, მით უმეტეს, თუ მას დაემატებოდა „დემაგოგია ცუდ ხარისხისა“ და ამას გართულებები მოჰყოლოდა (ოქმები, ტ. II, გვ.131), თუმცა იქვე განმარტავდა, რომ „უქმეების შემცირება სრულიად არ ეხება რწმენას“ და საეკლესიო უქმე დღეების ნაწილის გაუქმება მხოლოდ იმას ნიშნავდა, რომ „სახელმწიფოს ხარჯზე არ მოხდებოდა“ მისი აღნიშვნა. მოიშველია წინა გამოცდილება, როდესაც „საეკლესიო უქმეების ამორიცხვას“ არ მოჰყოლია „რაიმე აღელვება“ ხალხში (ოქმები, ტ. II, გვ.132).

რატომ უნდა იზეიმონ საქართველოში „რუსეთის რევოლუციის პირველი დღე“

ალექსანდრე ასათიანმა შესაძლებლად მიიჩნია ორი სამოქალაქო უქმე დღის გაუქმება და თავის ამ მოთხოვნას ზოგადი მოსაზრებაც წარუმძღვარა: „საჭიროა, რომ ნაჩქარევად არ კანონდებოდეს ისეთი უქმეები, რომელნიც სრულიად არავითარ ღირებულებას არ წარმოადგენენ ხალხისათვის“, მით უმეტეს, რომ ეს დღეები სამაგალითოდ მიჩნეულ ევროპის ქვეყნებში „სრულიად არ იუქმებიან“ (ოქმები, ტ. II, გვ.89).

ასეთ „ნაჩქარევად, ზევიდან მიღებულ“ უქმე დღედ პირველ რიგში 12 მარტი, - „რუსეთის რევოლუციის პირველი დღე“ დაასახელა. ასათიანის თქმით, „შეიძლება შესაძლებელი იყოს, რომ ამა თუ იმ წრემ... თავისთვის დააკანონოს რუსეთის რევოლუციის პირველი დღე, როგორც უქმე“, მაგრამ „ერის უმრავლესობისათვის“ ეს უქმე „არ არის მისაღები და მისთვის არავითარ ღირებულებას არ წარმოადგენს“ (ოქმები, ტ. II, გვ.89).

ალექსანდრე ასათიანმა ეს განცხადება დამფუძნებელი კრების 1919 წლის 6 ივნისს გააკეთა. მაშინ, რაც არ უნდა უცნაური იყოს, ასათიანის განცხადებას სოციალისტური პარტიების მხრიდან რაიმე რეაქცია არ მოჰყოლია. მაგრამ როდესაც 13 ივნისს, უქმე დღეების შემცირების კანონპროექტის მუხლობრივი განხილვის დროს, ალ. ასათიანმა კვლავ აღნიშნა, რომ გასაუქმებელია „სამოქალაქო უქმეები, რომელიც მეტად ნაჩქარევად დავაწესეთ და გავხადეთ სავალდებულოდ მთელი ქვეყნისათვის“ (ოქმები, ტ. II, გვ.121), ამას სოციალისტური პარტიების რისხვა მოჰყვა. პირველ რიგში პროტესტი 1 მაისის, როგორც უქმე დღის გაუქმების იდეას მოჰყვა, მაგრამ არც 12 მარტი დაუტოვებიათ დაუცველი. იესე ბარათაშვილის (ს. ფ.) თქმით, სწორედ რევოლუციამ „მოგვიტანა ჩვენ თავისუფლება, რომელმაც მოგვიტანა ჩვენ დამოუკიდებლობა“ (ოქმები, ტ. II, გვ.129). მანვე თავის გამოსვლისას უპასუხა გ. გვაზავას ადგილიდან წამოდახილს: „თქვენ გავიწყდებათ ბატონო გვაზავა, რომ ეს 26 მაისი და 12 მარტი დაკავშირებული არის. თუ 12 მარტი არ იქნებოდა, თუ 12 მარტი არ ყოფილიყო, 26 მაისიც არ იქნებოდა (ოქმები, ტ. II, გვ.130). ბარათაშვილის ამ სიტყვებს დარბაზში ტაში მოჰყვა, რის შემდეგაც ორატორმა რიტორიკული კითხვა დასვა: „ნუ თუ თქვენ თხოულობთ, რომ ასეთი მარტივი საკითხი აგიხსნათ?“ (ოქმები, ტ. II, გვ.130).

12 მარტს ქართული სოციალისტური პარტიები განსაკუთრებით აღნიშნავდნენ და ამ თარიღს, როგორც უკვე ითქვა, დამფუძნებელი კრების გახსნაც სპეციალურად დაამთხვიეს. ეს იყო სიმბო-

ლურად იმის ხაზგასმა, რომ საქართველო ერთგული რჩებოდა რუსეთის თებერვლის რევოლუციის იდეალებისა, რომელთა რეალიზებაც ბოლშევიკური გადატრიალების გამო ვერ მოხერხდა რუსეთში.

რა მნიშვნელობა აქვს ქართველი ერისათვის „მუშათა ინტერნაციონალის დღეს“

მეორე სამოქალაქო უქმე დღე, რომლის გაუქმებაც ალექსანდრე ასათიანმა მოითხოვა, იყო პირველი მაისი. მისი განცხადებით „შეიძლება მუშათა ინტერნაციონალის დიდი საპატიო დღე იყოს, მაგრამ ეს არი უქმე მარტო ერთი კლასისა“, უქმე „ნაჩქარევად, ზემოდან მიღებული“ და „ერის უმრავლესობისთვის... არავითარ ღირებულებას არ წარმოადგენს“ (ოქმები, ტ. II, გვ.89). აღსანიშნავია, რომ 1919 წლის 6 ივნისს, როდესაც ეს იდეა წამოაყენა ალ. ასათიანმა, მასზე სოციალ-დემოკრატების პასუხი საკმაოდ ზომიერი იყო. კირილე ნინიძემ (ს. დ.) აღნიშნა, რომ „ამ ინტერნაციონალის დღესასწაულს ჩვენ არ ვსთვლით სავალდებულოთ“, მაგრამ, მისი აზრით, რაც თქვა ალ. ასათიანმა სარწმუნოებაზე, იგივე პრინციპი უნდა გავრცელებულიყო მუშათა დღესასწაულიც: „თუ კი დღეს მუშები თხოულობენ ამ ინტერნაციონალის დღესასწაულს, არ შეიძლება ავუკრძალოთ და უთხრათ - თუმცა შენ ამ ინტერნაციონალს უფრო მაღლა აყენებ, ვიდრე მორწმუნე აღდგომას, მაგრამ შენ უნდა მოზრძანდე და იმუშაო“ (ოქმები, ტ. II, გვ.90-91).

13 ივნისს, უქმე დღეების შემცირების კანონის მუხლობრივი განხილვის დროს, ალ. ასათიანმა კვლავ გაიმეორა, რომ „ინტერნაციონალიზმის დღე“ შეუძლია „ვისაც სურს იუქმოს“, მაგრამ „სავალდებულოდ მათი მთელი ხალხისთვის მიჩნევა, არ არის დემოკრატიული ღონისძიება“ (ოქმები, ტ. II, გვ.122). აქ კი ალ. ასათიანს 1 მაისის უქმე დღეების სიიდან ამოღების იდეის გამო სოციალისტური პარტიების საერთო რისხვა დაატყდა თავს.

ყველაზე მკაცრი და ემოციური გამოსვლა ჰქონდა ვლასა მგელაძეს (ს. დ.), რომელმაც წარმოუდგენლად მიიჩნია „ინტერნაციონალური დღესასწაულის წაშლა“, ანუ 1 მაისის დღესასწაულისათვის სახელმწიფოებრივი სტატუსის ჩამორთმევა. „ჩვენ სისხლი იმისთვის კი არ გვიღვრია, ჭადარაც იმისთვის არ შეგვირევია ამ ბრძოლაში, რომ მერმე მოხვიდეთ აქ და გაბატონდეთ და გვითხრათ: „მოსპეთ უმთავრესი დღესასწაულიო“ (ოქმები, ტ. II, გვ.125). ვლასა მგელაძე პირდაპირ მუქარაზე გადავიდა: თუკი 1 მაისის დღესასწაული სახელმწიფოებრივი ზეიმი არ იქნებოდა, მაშინ ვლასა მგელაძის თქმით, „ვერც მთავრობა დარჩება და ვერც დამფუძნებელი კრება“ (ოქმები, ტ. II, გვ.125), „ჩვენ ამ დამფუძნებელ კრებას გავრეკავთ“ (ოქმები, ტ. II, გვ.126). ვლასა მგელაძემ ეროვნულ-დემოკრატიებს სულ „სპეკულანტები და ვაჭრები“ უწოდა (ოქმები, ტ. II, გვ.126), ხოლო მუშათა წითელი დროშა „ფარნაოზის დროიდან“ მოტანილად გამოაცხადა (ოქმები, ტ. II, გვ.128).

იესე ბარათაშვილმა (ს. ფ.) 1 მაისისთვის უქმე დღის სტატუსის „მოსპობის“ მოთხოვნაში დაინახა ეროვნულ-დემოკრატიების გარკვეული „ფსიხოლოგიური სულისკვეთება“ (ოქმები, ტ. II, გვ. 130), მისი აზრით, ეროვნულ-დემოკრატიებს აშინებდათ სიტყვა „რევოლუცია“. გერასიმე მახარაძემ (ს. დ.) დაინახა „რეაქციონური სურვილი“, „დენიკინიზმი“, რასაც ეროვნულ-დემოკრატიების აღშფოთება მოჰყვა. გრ. ნათაძემ (ს. რ.) სოციალისტ-რევოლუციონერთა ფრაქციის სახელით პროტესტი განაცხადა, რომ „ამისთანა წინადადების შემოტანასაც კი“ ადგილი ჰქონდა დამფუძნებელ კრებაში (ოქმები, ტ. II, გვ.124).

სოციალისტური პარტიების წარმომადგენლებმა ილაპარაკეს იმის თაობაზე, თუ რატომ უნდა ყოფილიყო 1 მაისი უქმე დღე. გერასიმე მახარაძის თქმით, დამფუძნებელი კრება იდგა „რევოლუციისა და ინტერნაციონალის ნიადაგზე“ და იბრძვის „ინტერნაციონალური და რევოლუციონური დროშის ქვეშ“, ამიტომაც 1 მაისის

დღესასწაულის მოსპობა „ყოვლად მიუღებელი არის“ (ოქმები, ტ. II, გვ.133).

იესე ბარათაშვილის (ს.გ.) თქმით, „პირველი მაისის დღე არის დღე მშრომელი ხალხისა და საქართველო ეკუთვნის სწორედ ამ მშრომელ ხალხს“ (ოქმები, ტ. II, გვ.130). მისივე განმარტებით, საქართველოს სახელმწიფო იყო მშრომელთა სახელმწიფო, 1 მაისი არის „მშრომელი ხალხის დღესასწაული, საქართველო ეყრდნობა ამ შრომაზე, ჩვენ უნდა შევქმნათ შრომის სახელმწიფო“ და ასკვნიდა: ამ სახელმწიფოს სწორედ ამიტომ „ორი დღე უნდა დაედოს საფუძვლად - დღე ინტერნაციონალისა და რევოლიუციისა“ (ოქმები, ტ. II, გვ.130-131).

გრიგოლ ნათაძემ (ს. რ.) აღნიშნა, რომ ქართველი სოციალისტებისათვის „სამშობლო, დემოკრატიზმი, ინტერნაციონალიზმი ერთ მთლიან იდეალად გადაიქცა“ და სწორედ „ინტერნაციონალიზმი დაედვა სარჩულად ჩვენს სამშობლოსადმი სიყვარულს“ (ოქმები, ტ. II, გვ.123). გრ. ნათაძის აზრით, ინტერნაციონალიზმის დღესასწაულის წინააღმდეგ გალაშქრება იყო „მებრძოლისათვის ფეხქვეშ ნიადაგის გამოცლა“ და სამშობლოს მოყვარული პატრიოტი, თუნდაც არასოციალისტი, პატივს უნდა სცემდეს სოციალისტურ იდეალებს, რადგანაც „სოციალიზმი დღეს ქართველი ერის ეროვნული იდეალია“ (ოქმები, ტ. II, გვ.124).

ამავე დროს ალ. ასათიანის კრიტიკასთან ერთად, არ მოიწონეს ვლასა მგელაძის განცხადებაც, - დამფუძნებელ კრებაში რომ ასეთი გამოსვლა არ უნდა დაემზათ. მომხსენებლის გერასიმე მახარაძის თქმით, დაუშვებელი იყო, ვინმესთვის აეკრძალათ რაიმე განცხადების გაკეთება. „რაც გულწრფელად და პირდაპირ წარმოითქმება ის, რაც ვისაც გულში აქვს, ეს ჩვენთვის უფრო უკეთესია“, რადგანაც „დამფუძნებელ კრებას და მშრომელ ხალხს არ ეშინიათ იმისა, თუ რას იტყვის მემარჯვენე პარტიის წარმომადგენელი. აი

სწორედ ამაში არის... ქართველ მშრომელ ხალხის ძალა“ (ოქმები, ტ. II, გვ.131).

სხდომის თავმჯდომარე ალ. ლომთათიძემაც საჭიროდ ჩათვალა გამიჯვნოდა ვლასა მგელაძის განცხადებას, რომ „ასეთი აზრები არამც და არამც არ გაჰბედოთ და არ გამოსთქვათ“. მან ხაზი გაუსვა, რომ სანამ ის თავმჯდომარე იქნებოდა არავის აუკრძალავდა ტრიბუნასთან გამოსვლას და „თავისი აზრის და შეხედულების“ თავისუფლად გამოთქმას. ალ. ლომთათიძემ იმედი გამოთქვა, რომ „დიდი უმეტესობა დამფუძნებელი კრებისა ამას იზიარებს“, რასაც დარბაზიდან წამოძახილები მოჰყვა „სუყველას ესე ესმის“ (ოქმები, ტ. II, გვ.134).

დამფუძნებელი კრება და 26 მაისი

1919 წლის 26 მაისი, - დამოუკიდებლობის გამოცხადების ერთი წელი, ბუნებრივია, დამფუძნებელი კრების საგანგებო ყურადღების ცენტრში მოექცა. დამფუძნებელი კრების 1919 წლის 25 აპრილის სხდომაზე განიხილეს დამოუკიდებლობის წლისთავის აღნიშვნის საკითხი, რისთვისაც დამფუძნებელ კრებასთან არსებულ ხელოვნების კომისიას მომზადებული ქონდა გარკვეული პროგრამა, რომლის განსახორციელებლადაც ითხოვდა 100 ათასი მანეთის გამოყოფას. მომხსენებელმა პავლე საყვარელიძემ აღნიშნა, რომ 26 მაისის დღესასწაული უნდა ჩატარებულიყო „რაც შეიძლება კარგათ, რაც შეიძლება ბრწყინვალეთ. მოტივების მოყვანა ზედმეტია. რათ უნდა ვიდღესასწაულოთ, ეს ცხადია ... ეს არის სახელმწიფოებრივი დღესასწაული, ეს დღესასწაული იქნება ამიერიდან მთელი ერისა, მთელი დემოკრატიისა და ამას განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს“ (ოქმები, ტ. I, გვ.303).

პავლე საყვარელიძის განცხადებით 26 მაისი იყო სახალხო დღესასწაული და მას თბილისში და პროვინციაშიც აღნიშნავდა ხალხი, „როგორც ნამდვილ დემოკრატიულ დღესასწაულს“ (ოქმები,

ტ. I, გვ.303). დამფუძნებელი კრების ხელოვნების კომისია მიზნად ისახავდა მხოლოდ გაძლოდა დღესასწაულს, მიეცა ერთგვარი ტონი, ერთგვარი მიმართულება, ეხელმძღვანელა იდეურად“. დაგეგმილი იყო სხვადასხვა ღონისძიებები, მათ შორის „მსვლელობა რევოლუციურ-დემოკრატიულ და ეროვნულ მომენტების აღნიშვნით“ (ოქმები, ტ. I, გვ.303).

ლეო ნათაძემ (ს. დ.) სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის სახელით მხარი დაუჭირა წარმოდგენილ კანონპროექტს, მაგრამ საჭიროდ მიიჩნია საფინანსო კომისიასაც წარმოედგინა თავისი დასკვნა დასახელებული თანხის გამოყოფის შესახებ (ოქმები, ტ. I, გვ.304).

მომდევნო სხდომაზე 1919 წლის 6 მაისს, მომხსენებლის პავლე საყვარელიძის არყოფნის გამო საკითხი გამოიტანა მეორე მომხსენებელმა გერონტი ქიქოძემ (ე. დ.). მან წარმოადგინა საფინანსო კომისიის დასკვნა, რომელმაც საჭიროდ მიიჩნია, რომ გამოყოფილი თანხის შეზღუდულობის გამო „უმთავრესად ეს თანხა მოხმარდეს... საქართველოს პოლიტიკურ ცენტრს, დედა ქალაქს“ და „თუ შესაძლებელი იქნება ხელოვნების კომისიის წარმომადგენელი“ გაიგზავნონ პროვინციაში „იდეური ხელმძღვანელობის“ გასაწევად.

დამფუძნებელმა კრებამ კიდევ ერთი 26 მაისის აღნიშვნა მოაწყო 1920 წელს.

დამფუძნებელი კრების 1920 წლის 23 აპრილის სხდომაზე კირილე ნინიძემ წარმოადგინა დეკრეტი 26 მაისის დღესასწაულის მოსაწყობად, რომელიც დამფუძნებელი კრების ხელოვნების კომისიისათვის 300 ათასი მანეთის გადაცემას ითვალისწინებდა. კ. ნინიძემ აღნიშნა, რომ ხელოვნების კომისია თხოულობდა 1 მილიონ მანეთს, მაგრამ საფინანსო კომისიამ გაითვალისწინა ერთი მხრივ „სახელმწიფო ხაზინის მდგომარეობა“ და მეორე მხრივ, „ის გარემოება, რომ ხალხს თვით შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა ამ დღესასწაულის მოწყობაში“, ამიტომაც თანხა 300 ათას მანეთამდე შეამცირა (ოქმები, ტ. VI, გვ.250).

გ. გვაზავამ (ე. დ.) ეს თანხა მეტად მცირედ მიიჩნია. „26 მაისი ეს უპირველესი დღესასწაულია, ეს არის ჩვენს მიერ თავისუფლების მოპოება. აქ ბევრი ფული უნდა დაიხარჯოს, რომ შევაგნებოთ ხალხს, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ამ დღეს“, - აღნიშნა გვაზავამ და გამოყოფილი თანხის გაორმაგება მოითხოვა (ოქმები, ტ. VI, გვ.250).

სიტყვით აღარავინ გამოსულა, კ. ნინიძემ კი კომისიის სახელით აღნიშნა, რომ „ხაზინის მდგომარეობის“ გათვალისწინებით საკმარისად მიიჩნია 300 ათასი მანეთი. მან ასევე აღნიშნა, რომ 26 მაისის დღესასწაულში ხალხი მიიღებდა მონაწილეობას და „ეს მონაწილეობა ფართო მასის უფრო ლამაზი იქნება, ვიდრე სახაზინო ფულებით მოწყობილი დღესასწაული“ (ოქმები, ტ. VI, გვ.251). გ. გვაზავას წინადადება დამფუძნებელმა კრებამ უარყო.

დასკვნის მაგიერ

დამფუძნებელი კრების სხდომაზე გამართულმა დებატებმა კიდევ ერთხელ აჩვენა, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წამყვანი პოლიტიკური ძალა - სოციალ-დემოკრატია და დამფუძნებელ კრებაში წარმოდგენილი სხვა სოციალისტური პარტიები მტკიცედ იცავდნენ საერო უქმე დღეების სახით დაფიქსირებულ თარიღებს, - 1 მაისს, 12 მარტს და 26 მაისს.

1921 წლის თებერვალ-მარტის ომის შემდეგ, რასაც საქართველოს ოკუპაცია და ძალით გასაბჭოება მოჰყვა, შეიცვალა მეხსიერების პოლიტიკაც:

- 1 მაისმა მთლიანად დაკარგა თავისი დემოკრატიული შინაარსი და ბოლშევიკების პარტიულ დღესასწაულად იქცა;

- გაუქმდა 12 მარტის, - რუსეთის თებერვლის რევოლუციის პირველი დღის აღნიშვნა, ბოლშევიკებმა მის ნაცვლად 7 ნოემბერი, „დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის“ წლისთავის საზეიმოდ აღნიშვნა დაამკვიდრეს;

- რაც შეეხება 26 მაისს, ბოლშევიკებმა მხოლოდ ერთხელ, 1921 წელს სცადეს მისი აღნიშვნა, რადგანაც საქართველოს ოკუპაციის პირველ თვეებში თავს მყარად ვერ გრძნობდნენ და საქართველოს „დამოუკიდებლობის დამცველებად“ აცხადებდნენ თავს. თუმცა, 1922 წლიდან „საქართველოს დამოუკიდებლობის დღედ“ 25 თებერვალი დაადგინეს და 26 მაისის აღნიშვნა საერთოდ აკრძალეს. ამიერიდან 26 მაისი მაისი გადაიქცა საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის სიმბოლოდ (ამის შესახებ იხ. მ.მაცაბერიძე, 2018). საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ აღდგა 26 მაისის, როგორც საქართველოს დამოუკიდებლობის დღის აღნიშვნაც.

ლიტერატურა

აქტები, 1990 - საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული (1918-1921). თბილისი, „ივერთა მხარე“, - 495 გვ.

ოქმები, ტ. I - საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები. ტომი I. 1919 წლის 12 მარტი - 27 მაისი. თბილისი, საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გამომცემლობა.

ოქმები, ტ. II - საქართველოს დამფუძნებელი კრება. სხდომის ოქმები. ტომი II. 1919 წლის 30 მაისი - 25 ივლისი. თბილისი, საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გამომცემლობა.

M Matsaberidze. The Democratic Republic of Georgia (1918–21) and the search for the Georgian Model of Democracy - The Making of Modern Georgia, 1918–2012, 2014

M Matsaberidze. The 26th of May in the Context of the Memory Politics (1921-1922) - *politika*, 2018 N 4 (10)

Malkhaz Matsaberidze

**The Constituent Assembly of Georgia and the Formation of the New
Memory Politics**

Abstract

The paper deals with the ongoing debates of June, 1919, held in the Constituent Assembly of Georgia, on the issue of reducing the number of public holidays in the country. Out of the 20 public holidays of those times, 16 were religious and 4 civil. The civil holidays were established by the parliament according to the decree of December 31, 1918. The following days were declared as the public holidays: January 1; the first day of the Russian Great Revolution – March 12; the day of proletarian internationalism – May 1; the day of declaration of independence of Georgia – May 26. During the discussions held in the Constituent Assembly of Georgia, the Social Democrats demanded for the abolition of 8 ecclesiastical public holidays in the calendar of the Democratic Republic of Georgia and their request was satisfied. The speech of Aleksandre Asatiani (the member of National Democratic Party) was hotly debated. He demanded for launching consultations with the Church on the issue of reducing the number of religious holidays, that was denied by the majority party – Social Democrats. The Social Democrats also denied the second initiative of Aleksandre Asatiani – on withdrawals of May 1 and March 12 from the list of the national public holidays. The socialist nature of the Constituent Assembly of Georgia became apparent on the issue of introducing the national public holidays.

Key words: the Democratic Republic of Georgia; the Constituent Assembly of Georgia; the memory politics;